

V LUČAH PRI ZBIRATELJU STARIH OBJEKTOV IN PREDMETOV JOŽETU KAKERJU

Zanj lepota, za druge odpad

Veliko kulturne dediščine je bilo uničene zaradi premajhne ozaveščenosti, potreba po njenem ohranjanju je čedalje večja – Če bodo višinske kmetije nekoč prazne, to za družbo ne bo dobro

Tekst in fotografije:

Katja Petrovec

Prejšnji teden so Luče kot druga slovenska vas za Jezerskem vstopile v mrežo **gorniških vasi**. Te razvijajo turizem na temeljih gorniške tradicije in osnovnih gorniških dejavnosti, kot sta pohodništvo in kolesarstvo, njihova osnovna usmeritev je sobivanje z naravo in trajnostnost. Pričakovanja domačinov so ob tem upravičeno velika, po drugi strani pa takšen naziv vsekakor prinaša s sabo večjo prepoznavnost vasi v alpskem prostoru, z večjim obiskom gostov pa tudi nove izzive. A čeprav je lepa narava tista, ki v prvi vrsti pritegne ljudi, da obiščejo gorski svet, so vasice v resnici kot majhni biseri, ki se s svojim pestrim in pristnim vaškim življenjem bleščijo sredi gora. Skrb za ohranjanje kulturne krajine in njena dediščina tako nič manj ne prispevata k celoviti sliki gorskega okolja.

Vasica starih obrti

Da so Luče zrasle ravno na sotočju Savinje in Lučnice, ni naključje. Voda je pač od nekdaj omogočala ljudem preživetje in tako je še danes, le da se je način njenega izko-

riščanja spremenil. Delček tega, kakšno je bilo nekoč življenje v Lučah, je predstavljen v muzeju na prostem, v etnološki vasi iz osmih lesenih hišk, ki leži le streljaj iz Luč ob reki Savinji.

Pred tremi leti je domačin **Jože Kaker**, navdušeni zbiratelj starih predmetov in orodij, naredil prvo leseno hiško in jo postavil za svojo domačijo nad Lučami. Ko jo je na enem od svojih obiskov pri Kokelevih, kot se 400 let stari domačiji reče po domače, zagledal tudi župan Luč **Ciril Rosc**, se je nad njo tako navdušil, da sta gospoda hitro skovala idejo, da bi spodaj v vasi postavili prav takšne hiške in v njih predstavili stare obrti, ki so nekoč živele v Lučah. Jožetu ni bilo treba dvakrat reči, da se je lotil dela. Zbiral je les iz starih hiš, ki so jih drugi podirali, cepil in izdeloval skodle, s katerimi je pokrival strehe. Vržen v morje seveda ni bil pri tem, ne nazadnje je do danes obnovil in rešil pred propadom pet kašč, najstarejša je stara 260 let, več kot 200 let star Žagarjev mlin, ki še vedno suče mlinsko kolo v Podvolovljeku, in seveda

svojo domačijo.

»Etnološka vas predstavlja poklice in obrti, ki so bili nekoč v Lučah, danes pa jih ni več ali jih najdemo v kakšni drugi obliki. Vsaka hiška je tematsko opremljena s predmeti, ki jih je v zadnjih 40 letih zbral oče,« pove **Ana Kaker**, Jožetova hči, ko nas popelje skozi etnovas. Vse od črne kuhinje z ognjiščem, kjer začutimo vonj po dimu, do lekarne, vmes pa se ustavimo pri krojaču, čevljarju, tišlarju, kovaču, mlinarju in spočijemo v hiši oziroma dnevni sobi, kot rečemo temu prostoru v kmečki hiši danes. »Če bi te stare stvari lahko govorile, bi imele veliko povedati. Šle so skozi veliko rok, za sabo imajo ogromno zgodb,« reče Ana, ki jo je oče toliko navdušil nad vrednostjo in dušo starin, da ni bilo nobenega dvoma, kam jo bo zanesla študijska pot, na etnologijo namreč.

Potem prime v roke star pošvedran čevljar iz usnja, uničen od časa in zdelan od uporabe, ki pa ga vestno in kakovostno čevljarjevo delo še vedno ohranja pri življenju. »Nekoč se je vse ponosilo do konca,« doda, ko prime majhen otroški čevljec. Pokaže še na čevljarjevo torbo, ki je v resnici majhen lesen stol, v katerem je imel čevljar spravljene vse stvari za svoje delo. »Pozimi, ko ni bilo dela v dolini, so čevljarji, tako kot krojači, odšli po kmetijah, kjer so imeli prenočišče in hrano, ter nekaj malega še zaslužili. S sabo so imeli takšno torbo. Ko je čevljar nekam prišel, se je preprosto usedel na tak stol in začel delati. To je

bila njegova prenosna pisarna,« razlaga Ana.

Vasi sredi gora so še danes do neke mere samooskrbne, večinoma zato, ker je do prvih večjih krajev, trgovin in storitev precej daleč. V Lučah ima skoraj vsaka hiša svoj vrt, ljudje si zaradi kopice lesa tudi sami pridelajo drva. A nekoč so bili ljudje veliko bolj odvisni drug od drugega, kot so danes, predvsem pa od znanja, ki se je prenašalo iz roda v rod.

»To so bili zaprti kraji, a ljudje so imeli ogromno znanja, ki so ga posredovali otrokom. Tako je znanje krožilo. Danes čutimo dolžnost in ponos, da ga posredujemo naprej, sicer se bo s starejšimi izgubilo, kar pa bi bila velika škoda,« jasno pove Ana Kaker.

Pozabljene kašče

Za to, da ni vse izgubljeno in pozabljeno, ima seveda zasluge tudi njen oče. Da je začel pred 35 leti obnavljati staro drvarsko koč, je bilo bolj naključje kot ne in bolj plod nabritih moških misli. »Našel sem jo na Kašni planini, prestavil sem in začel obnavljati. Takrat sem bil še samski in sem mislil, bom pa kakšno ljubico pripeljal sem, haha. Toda potem sem spoznal svojo bodočo ženo,« hudo mušno pove Jože. Tako je začel drugo za drugo obnavljati kašče, ki jih je našel v okolici, in jih postavil na travnik za domačijo. Eno leto je namenil vsaki od kašč in žena mu je potrpežljivo pustila, kot reče, da je po službi odtaval v svoj svet in obnavljal objekte, ki niso nikogar več zanimali. Vanje je vložil vso svojo strast, veselje in znanje.

»V tem sem videl lepoto, nekaj me je pritegnilo. Kot nekoga pritegne klasična glasba, drugega pa ne, tako jaz rad popravljam. Ko sem videl kakšno staro bajto, se mi je zdela lepa, pa čeprav bi kdo rekel, da je le še za zažig. In ko sem začel obnavljati in zbirati starine, so mi pravili, da sem bedak, danes pa

mi je kdo tudi nevoščljiv, pa ne vem, zakaj bi mi bil, ker imam le sitnosti in vzdrževanje s tem. Toda resnica je, da če ne bi bil nihče toliko ekscentričen, se take stvari ne bi ohranile. Zakaj bi nekaj lepega, kar so zgradili naši predniki, po dveh rodovih porušili?« se sprašuje Jože.

Pred devetimi leti je od strica poddedoval Koklejevo domačijo, ki leži pod pobočjem Veže in s katere zrejo Kakerjevi naravnost proti Lučam. S hčerko sta se lotila še obnove te štiri stoletja stare kmetije. V duhu tradicije, kajpada, z znanjem, ki sta ga tako in drugače nabirala vsak po svoje in po svoji poti, ter s tistim občutkom za lepoto in stil, ki pač ni dan vsem.

»Tu so bila vrata 'harmonika', po tleh linolej in vsepovsod iverka. Prva stvar, ki sem jo takoj vrgel stran, so bila tista vrata, ki nikakor ne sodijo v 400 let staro hišo. Ko je prišla nekega dne na obisk moja mama, je takoj opazila, da ni starih vrat. Ta njen odziv je bil normalen. Na vsa ta stara orodja in predmete, kakršni so razstavljeni tudi v etnovasi, gledamo z nostalgijo. A za ljudi, ki so jih nekoč uporabljali, so pomenile eno samo trpljenje. Življenje nekoč namreč ni bilo enostavno in moji mami so šla na živce navadna, masivna lesena vrata, ker so jo spominjala na hude čase pomanjkanja,« razmišlja Jože.

Danes ima spodnji, bivalni del kmetije s hišo (dnevna soba) in kamro močan pridih preteklosti. »Ko smo odprli ometan strop, smo našli tam letnico 1619. Potem smo ga zamenjali za lesenega iz druge najstarejše hiše v Lučah, ki je danes ni več, ta ima letnico 1787. Če je les na suhem in sekan pravi čas, marsikaj zdrži. Nekoč so dobro vedeli, kdaj sekati, da ne bo les gorel in ga ne bodo napadli insekti, danes pa tem stvarjem ne dajemo več pomena, saj nas vleče v marsičem le ekonomika,« je prepričan Jože. V kotu stoji 200

let stara omara, ki so jo že snubili zbiralci, a je Jože ne spusti iz rok. Na polici nad njo je vrsta starih knjig, kakšna stara tudi stoletje ali dve, na drugi strani pa krušna peč, ki pozimi ogreje prostor in iz kate-re zadiši po kruhu.

»Veliko stvari in objektov smo uničili, ker nismo bili dovolj oza-veščeni, zdaj pa moramo ohraniti, kar nam je še ostalo. To namreč pritegne ljudi, ki pridejo k nam. Če bomo imeli le hiše po letu 1945, nimamo česa pokazati. Če bodo višinske kmetije nekoč prazne, za družbo ne bo dobro in za obiskovalce ne bo zanimivo. Povsem drugače je, če ob obisku dobiš skodelico mleka in si lahko utrgaš jabolko z drevesa. Zaraščenost ne pritegne ljudi in pomeni konec turizma,« je prepričan Jože, ki tudi sam verjame, da je danes kmetijstvo, sploh v gorskih krajih, kakršne so Luče, mogoče le v povezavi s turizmom. Gre za sinergijo. »Naravne danosti nam ne omogočajo industrije, pa tudi naravo bi uničili z njo. Preostane nam le usmeritev v turizem, ki pa se ga seveda ne morejo iti vsi. Zato je pomembno, da mladim zagotovimo vsaj možnost, da si v Lučah zgradijo dom, čeprav se bodo potem morali drugam voziti v službo. Ta varnost je pomembna, sicer se bodo odseljevali, kraj pa bo stagniral,« pravi Jože.

Ana se je za zdaj vrnila na kmetijo, za mlado dekle je bila ta sprememba zelo velika, prizna sama. Toda to smo mi, to je naša identiteta, se obenem zaveda.

»Ko sem bil oskrbnik koč na Klemenči jami, sem bil najsrečnejši človek. Vseskozi sem imel željo, da bi se ukvarjal s turizmom, in tako sem rekel hčeri, naj poskusi, jaz pa ji bom pomagal,« pripomni Jože, ki z vstopom Luč v mrežo gornjskih vasi pričakuje predvsem to, da se bodo začeli domačini bolj povezovati. ☞

Začeli Avstrijci

Idejo **gorniške vasi** (Bergsteigerdörfer) so razvili v Avstriji, v mrežo pa je danes vključenih 20 vasi v Avstriji, štiri na Bavarskem, dve na Južnem Tirolskem in dve v Sloveniji. Njihovo vodilo je manj je več, zato vlada v **gornjskih vaseh** veliko zavedanje po harmoniji med naravo in človekom. Vasi, ki se želijo vključiti v mrežo, morajo izpolnjevati nekatere pogoje. Da ima kraj manj kot 2500 prebivalcev, da je med najnižjo in najvišjo točko vsaj 1000 metrov višinske razlike, v kraju pa ni velike turistične infrastrukture in hotelskih kompleksov. Temelj trajnostnega turizma, za katerega si zaradi vse večje množičnosti v Alpah prizadevajo **gorniške vasi**, je gibanje v gorskem svetu na osnovi lastnih moči in brez velike tehnične infrastrukture ter spoštovanje kulturne in naravne dediščine.

Pet kašč je v minulih letih obnovil Jože Kaker in jih rešil pred propadom, postavil je tudi kapelo. Zdaj stojijo na travniku za domačijo. Eno oddajajo za turiste, v preostalih ima Jože spravljene stare predmete, ki jih je zbral v 40 letih.

Domače dobrote z domačije Koklejš, kruh iz krušne peči, mladi sir in mohot ter svinjski želodec

Jože Kaker je v obnovo petih kašč in kapele na travniku za svojo domačijo vložil vso svojo strast, veselje in znanje. »V tem sem videl lepoto, nekaj me je pritegnilo,« pravi.

Ani Kaker preprosto ni preostalo drugega, kot da okužena s starimi predmeti, ki jih je vse življenje zbiral njen oče, tudi sama stopi na pot etnologije.

Eden najstarejših predmetov na 400 let stari domačiji je 200 let stara omara. Snubce je že imela, a je Jože Kaker ne spusti iz rok.